

31.5.2024

Oikeusneuvos Tuomo Antila

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on pyytänyt korkeimmalta oikeudelta asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä HE 58/2024 vp. Lausuntoa on pyydetty erityisesti rikosoikeudelliseen toimivaltaan ja sen käyttöön liittyvistä kysymyksistä. Korkeimman oikeuden presidentin osoitettua tämän asiantuntijatehtävän minulle esitän valiokunnalle kunnioittavasti seuraavan.

Sopimuksen 12 artiklasta

DCA-sopimuksen 12 artikla sisältää määräyksiä rikosoikeudellisesta tuomiovallasta tilanteissa, joissa USA:n joukkojen jäsenten epäillään syyllistyneen rikoksiin Suomessa. Artikla liittyy Nato SOFAn VII artiklaan, jossa määrätään rikosoikeudellisen tuomiovallan käytön jakautumisesta lähettäjävaltion ja vastaanottajavaltion viranomaisten kesken. DCA-sopimuksella tätä tuomiovallan käytön jakautumista muutetaan ja tarkennetaan tietyiltä osin.

Näistä muutoksista merkityksellisin on 12 artiklan 1 kohta, jonka mukaan Suomi luopuu yleisesti ensisijaisesta oikeudestaan käyttää rikosoikeudellista tuomiovaltaa USA:n joukkojen jäseniin. Suomella ei siis tämän luopumisen perusteella lähtökohtaisesti olisi oikeutta käyttää rikosoikeudellista tuomiovaltaa USA:n joukkojen jäseniin nähden edes silloin, kun epäilty rikos ei mitenkään liity virallisten tehtävien hoitamiseen vaan kyseessä on vaikkapa USA:n joukkojen jäsenen vapaa-ajallaan Suomessa tekemä ja suomalaisen henkilöön kohdistunut väkivalta- tai seksuaalirikos.

Artiklan 1 kohdan mukaista järjestelyä tasapainottaa kuitenkin merkittävästi sopimuksen 12 artiklan 2 kohdan määräys, jonka mukaan Suomen erityisen tärkeinä pitämässä yksittäistapauksissa Suomen viranomaiset voivat peruuttaa artiklan 1 kohdassa tarkoitetun luopumisen. Hallituksen esityksen perusteluissa (s. 86 ja 139) on asianmukaisella tavalla selostettu seikkoja, joihin peruuttamista harkittaessa olisi aiheellista kiinnittää huomiota.

Nato SOFAn VII artiklaan ja DCA-sopimuksen 12 artiklaan pohjautuva rikosoikeudellisen tuomiovallan jakautumista koskeva sääntely on oikeudellisesti varsin monimutkainen, eikä sen soveltaminen yksittäistapauksissa ole välttämättä helppoa. Lisäksi voidaan olettaa, että sääntelyn soveltamistilanteet jäävät suhteellisen harvalukuisiksi. Nämä seikat huomioon ottaen sopimuksen 12 artiklan toimeenpanoon liittyviä viranomaistehtäviä on perusteltua keskittää valtakunnansyyttäjälle siten kuin hallituksen esityksessä ehdotetaan (voimaansaattamislain 5 §, 6 §:n 1 momentti ja 7 §). Tämä luo hyvät edellytykset sopimukseen liittyvien viranomais-tehtävien asianmukaiselle hoitamiselle sekä yhteistyölle USA:n viranomaisten kanssa.

Sopimuksen 13 artiklasta

DCA-sopimuksen 13 artikla sisältää vapaudenmenetystä ja vierailuoikeutta koskevia määräyksiä. Tältä osin kiinnitän huomiota voimaansaattamislain 10 §:n säännökseen, jonka mukaan artiklan 4 kohdassa tarkoitetun oikeudellisen menettelyn pidentämistä koskevan suostumuksen voi antaa tai tätä koskevan sopimuksen voi tehdä syyttäjä sen jälkeen, kun syyteasiassa toimivaltainen tuomioistuin taikka ennen syytteen nostamista muu käräjäoikeus, jossa asian käsittely käy sopivasti päinsä, on syyttäjän pyynnöstä antanut siihen luvan.

Hallituksen esityksessä ei ole käsitelty tarkemmin pykälässä tarkoitetun luvan luonnetta tai menettelyä, jossa se annetaan. Ilmeistä on, että tuomioistuimen tulee tehdä lupa-asia lainkäyttöpäätös samaan tapaan kuin esimerkiksi silloin, kun tuomioistuin käsittelee ja ratkaisee salaista pakkokeinoja koskevan lupa-asian pakkokeinolain 10 luvun 43 §:ssä säädetyn mukaisesti.

Lakiehdotukseen ei sisälly tältä osin mitään menettelysäännöksiä. Jollei sääntelyä täydennetä, voi syntyä epäselvyyttä ja epäyhtenäistä käytäntöä sen suhteen, millaisessa menettelyssä lupa-asia käsitellään. Lisäksi soveltamisongelmia voi aiheutua siitä, että erityissäännösten puuttuessa lupapäätökseen olisi mahdollista hakea muutosta yleisten muutoksenhakusäännösten mukaisesti valittamalla. Useissa pakkokeinoasioissa muutoksenhakukeinoksi on kuitenkin säädetty kantelu (ks. esim. edellä mainitun pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 5 momentti). Kantelu saattaisi myös nyt kysymyksessä olevan lupa-asian laatu huomioon ottaen olla tarkoituksenmukaisempi muutoksenhakukeino kuin valitus.

Näistä syistä pidän tarpeellisena, että lakivaliokunta esittäisi voimaansaattamislain 10 §:ää täydennettäväksi sääntelyllä, josta ilmenisi, millaisessa menettelyssä pykälän mukainen lupa-asia tuomioistuimessa käsiteltäisiin ja ratkaistaisiin ja miten lupa-asia annettuun päätökseen voidaan hakea muutosta.